

**ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ**

Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти
сертифікована на відповідність ДСТУ ISO 9001:2015 / ISO 9001:2015

Кафедра філософії, соціології та політології

ЗАТВЕРДЖЕНО

вченою радою ДТЕУ

(пост. п. 8 від «2» 02 2022 р.)

В.о. ректора

Анатолій МАЗАРАКІ

**ПОЛІТИЧНА РЕГІОНАЛІСТИКА /
POLITICAL REGIONALISM**

**ПРОГРАМА /
COURSE SUMMARY**

КИЇВ 2022

**Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу ДТЕУ
заборонено**

Автор: Воробйова Г.Ю., кандидат політичних наук, доцент,

Програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри
філософії, соціології та політології 14.12.2021 р., протокол № 13.

Рецензенти:

Міщенко А.М., кандидат політичних наук, доцент

Поживанов О.М., координатор громадської організації «Фонд
муніципальних реформ «Магдебурзьке право».

**ПОЛІТИЧНА РЕГІОНАЛІСТИКА/
POLITICAL REGIONALISM**

**ПРОГРАМА /
COURSE SUMMARY**

ВСТУП

Програма дисципліни «Політична регіоналістика» призначена для підготовки студентів ДТЕУ освітнього ступеня «бакалавр» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 052 «Політологія» спеціалізації «Політологія міжнародних відносин».

Програму розроблено відповідно до Стандарту вищої освіти України із зазначеної спеціальності та відповідної освітньо-професійної програми підготовки студентів ДТЕУ.

Програма складається з таких розділів:

1. Мета, завдання та предмет дисципліни.
2. Передумови вивчення дисципліни як вибіркової компоненти освітньої програми.
3. Результати вивчення дисципліни.
4. Зміст дисципліни.
5. Список рекомендованих джерел.

1. *МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ПРЕДМЕТ ДИСЦИПЛІНИ*

1.1 Предметом навчальної дисципліни «Політична регіоналістика» є вивчення проблем політичного характеру: політичних режимів і практик у регіональному вимірі, регіональних політичних систем, культур тощо, – займається політична регіоналістика. Дана дисципліна передбачає використання міждисциплінарного підходу щодо вивчення світу «політичного» у регіональному вимірі.

Під політичною регіоналістикою мається на увазі сукупність досліджень макрополітичних процесів на регіональному рівні, специфічних аспектів регіонального управління, взаємовідносин між центром і регіонами.

1.2. Метою викладання навчальної дисципліни «Політична регіоналістика» є формування у студентів системи знань та аналітичних навичок у царині сучасної політичної регіоналістики, цілісного уявлення про територіальні структури сучасних суспільств, теоретичні та практичні проблеми регіоналістики шляхом

систематизованого вивчення концептуально-методологічних основ дослідження регіону та процесів регіоналізації, основних теорій організації просторово- територіальних систем, основ політичного районування та електоральної географії України.

1.3. Завдання навчальної дисципліни:

- опанування концептуально-методологічних основ дослідження регіону та процесів регіоналізації;
- засвоєння основних теорій організації просторово- територіальних систем;
- аналіз розподілу компетенції між центральним, регіональним і місцевим рівнями влади;
- розуміння внутрішньополітичних проблем українських і закордонних регіонів;
- опанування засад політичного районування та електоральної географії України.

2. *ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ*

- *знання:*
 - загальної хронології та схеми історичного розвитку суспільства;
 - основних засад політичної культури людини і суспільства.
- *вміння:*
 - аналізувати та порівнювати різноманітні суспільно-політичні явища.

3. *РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ*

Дисципліна «Політична регіоналістика» забезпечує оволодіння студентами загальними та фаховими компетентностями і досягнення ними програмних результатів навчання за відповідною освітньо- професійною програмою:

- *Політологія міжнародних відносин (ОС бакалавр)*

Номер в освітній програмі	Зміст компетентності	Номер теми, що розкриває зміст компетентності
<i>Загальні компетентності за освітньою програмою</i>		
ЗК06	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.	1-10
ЗК 07	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.	2-10
<i>Спеціальні компетентності за освітньою програмою</i>		
СК07	Здатність застосовувати теорії та методи прикладної політології, політичних комунікацій, спеціальних політологічних дисциплін у професійній діяльності.	1-10
СК10	Здатність розуміти міжнародні відносини у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному.	1-10
СК13	Здатність розуміти основи геополітики та геостратегії суб'єктів міжнародних відносин.	1-10
<i>Програмні результати навчання за освітньою програмою</i>		

PH02	Вільно спілкуватися державною та однією з іноземних мов усно і письмово у професійній діяльності.	
PH04	Мати навички професійної комунікації.	
PH 05	Вміти використовувати інформаційні та комунікаційні технології у професійній діяльності.	2-10
PH08	Вміти використовувати базовий категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки.	2-10
PH 14	Застосовувати теорії та методи прикладної політології, політичних комунікацій, спеціальних політологічних дисциплін у професійній діяльності.	2-10
PH16	Презентувати результати теоретичних і прикладних досліджень фахівцям і широкій аудиторії, засобам масової інформації, експертам з інших галузей знань.	2-10
PH19	Брати участь у фахових дискусіях із проблем міжнародних відносин та зовнішньої політики, поважати опонентів і їхню точку зору.	2-10

4. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Політична регіоналістика як навчальна дисципліна та практика

Об'єкт і предмет політичної регіоналістики. Просторовий вимір політики. Місце політичної регіоналістики в системі суспільних наук: співвідношення понять «історія політичної географії», «політична регіоналістика», «регіональна політологія», «регіонознавство», «регіональна політика», «геополітика». Сутність поняття «регіон» як центральної категорії у вивченні політичної регіоналістики та об'єкт міждисциплінарних досліджень. Співвідношення регіонознавства і країнознавства. Політичне визначення поняття «регіон». Види регіонів і критерії їх виділення. Сучасна глобалізація та її взаємозв'язок з процесами регіоналізації. Основні історико-культурні регіони світу. Специфіка культурно-релігійних макрорегіонів.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1 [с. 23-28]

Додатковий: 5 [с. 15-97], 11 [с. 18-42], 12 [с. 18-26], 14 [с. 4-58], 16 [с. 8-34].

Інтернет-ресурси: 1-3.

Тема 2. Регіональні політичні процеси та політика

Місце регіону в територіальній організації суспільства. Регіоналістика в контексті політико-географічного підходу. Фрідріх Ратцель про роль регіонів у структурі політичного простору. Моделі взаємовідносин «центр-периферія» за С. Терроу: дифузно-ізоляційна, залежно-маргінальна, модель бюрократичної інтеграції. Роботи Ф. Дж. Тернера, Річарда Гартшорна, У. Бернхема. Теорія дифузії іновачій Торстена Хегерстранда. Концепція «багатоскладових суспільств» Аренда Лейпхарта. Теорія «соціальних водорозділів» Сеймура Ліпсета і Стейна Роккана. Види регіонів і критерії їх виділення. Регіоналізм, регіоналізація і глобалізація: співвідношення та взаємодія процесів. Регіоналізм як «вимоги регіонів», регіоналізація як «відповідь центру», регіоналізм як соціокультурна доктрина. Політичні чинники виникнення процесу регіоналізації.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 3 [с. 23-28, 77-108].

Додатковий: 6 [с. 15-97], 9[с. 18-42], 15[с. 4-58],113[с. 8-34].

Інтернет-ресурси: 16-20.

Тема 3. Держава як територіально-політична система

Практики територіальної організації держави. Територіальний та державний рівень: спільне та відмінне. Регіоналізм як фактор формування територіального устрою країн світу. Типи територіально-державного устрою: федерації та унітарні держави, особливості конфедеративного територіального устрою. Історичні умови виникнення й особливості функціонування федеративних держав. Симетричні й асиметричні федерації. Конституційні й договірні федерації. Гарантії цілісності держави: проблеми автономізації, федералізації сепаратизму й сецесії. Квазіфедеративна держава.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 2 [с. 23-28, 77-108].

Додатковий: 11 [с. 18-42], 12 [с. 18-26], 14 [с. 4-58], 16 [с. 8-34], 12 [с. 6-42].

Інтернет-ресурси: 18.

Тема 4. Централізація й децентралізація як моделі внутрішньодержавних відносин.

Децентралізація: сутність поняття та історія виникнення. Основні процеси децентралізації та їх співвідношення з процесами регіоналізації. Основні поняття територіальної структури (територія, простір, регіон, район, ареал, штат, комуна тощо). Регіоналізація й районування. Множинність існуючих моделей взаємовідносин центру і регіонів. Моделі відносин «регіон- центр» та їх характеристика (моделі домінування, впливу, взаємодії, співучасті, відчуженості). Рівень впливу центру та інтереси регіонів. Ступінь самостійності регіонів.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1 [с. 53-65, 748-763], 4 [49-57].

Додатковий: 5 [с. 112-168], 11 [с. 67-95], 14 [с. 62-87]

Інтернет-ресурси: 17.

Тема 5. Суспільні комунікації в регіоналістиці

Комунікація та її роль у сучасному суспільстві. Комунікативний процес як основа спілкування. Інтерактивна ефективність комунікації. Етапи, умови і засоби ефективної комунікації “центру” та регіонів. Досвід використання зв’язків із громадськістю та соціальної реклами в країнах. Новітні інформаційні технології у суспільних комунікаціях в процесі спілкування “центру” та “периферії”. Інформаційні технології як елементи створення регіональних конфліктів.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-2.

Додатковий: 7 [с. 112-168], 12 [с. 67-95], 12 [с. 62-87],

Інтернет-ресурси: 19.

Тема 6. Регіоналізм і моделі регіоналізації

Європейський досвід регіоналізації: досвід федеративної Бельгії, регіоналізованих унітарних держав – Італії, Іспанії та Великобританії, унітарних держав передання повноважень – Франції, Нідерландів, Португалії. Взаємодія понять у Європейському Союзі: національна держава – регіон. Хартія регіоналізації в Європі. Ідея «Європи регіонів». Регіоналізм і спроби реформування адміністративних систем Великобританії, Нідерландів, Португалії і Греції. Успіх регіоналізації в Бельгії, Франції, Італії та Іспанії.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 2 [с. 12-23, 53-77], 3 [с. 108-124].

Додатковий: 8 [с. 28-42], 7 [с. 12-48], 9 [с. 122-242], 6 [с. 42-81].

Інтернет-ресурси: 17.

Тема 7. Становлення та розвиток територіально-політичної системи України.

Історичні етапи виникнення української державності: особливості та перепони на шляху до формування сталої політичної системи. Особливості районування території України. Особливості економічного та географічного районування регіонів України та політичний статус. Культурно-географічне районування території України. Адміністративно-територіальний поділ України. Відносини «центр – регіони» та ієрархія територіального управління в Україні. Російська агресія як виклик для регіональної політики України. Еволюція нормативно-правової бази відносин між центром і регіонами України.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1 [с. 12-23, 53-77], 6 [с. 108-124].

Додатковий: 11 [с. 28-42], 7 [с. 12-48], 11 [с. 122-242];

Інтернет-ресурси: 17.

Тема 8. Регіональна політика та проблеми державотворення

Поняття, суб'єкти та об'єкти регіональної політики. Місце регіональної політики у структурі державної політики. Система регулювання територіального розвитку держави. Стратегія територіального розвитку держави. Типи регіональної політики. Загальнодержавні та регіональні інтереси. Регіональні цільові програми. Методи регулювання регіонального розвитку. Бюджетне регулювання та міжбюджетні відносини. Регіональне представництво в центральних органах влади. Регіональний лобізм: форми, інститути, методи.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 3 [с. 37-39, 716-747].

Додатковий: 8 [с. 65-77], 9 [с. 65-82], 10 [с. 85-112], 12 [с. 286-296], 13 [с. 112-162].

Інтернет-ресурси: 15.

Тема 9. Регіональні політичні еліти та політичні партії як суб'єкти політичного процесу

Структура й функції місцевого самоврядування. Регіональне і місцеве управління: цілі й завдання, структура органів. Моделі владних відносин у регіоні та між центром і регіонами: світовий досвід. Регіональне представництво в центральних органах влади. Регіональні еліти, їх характеристики і ознаки. Поняття «регіональна еліта». Місце і роль регіональної еліти у політичній системі суспільства: аналіз різноманітних аспектів політичного впливу регіональної еліти. Регіональні еліти в радянському і пострадянському просторі. Модель владних відносин в регіоні. Структура регіональної політичної еліти. Клієнтелізм в українських регіонах.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1 [с. 8-12], 3 [с. 30-53, 216-240].

Додатковий: 6 [с. 41-79], 8 [с. 92-111], 10 [с. 141-165], 12 [с. 26-54], 16 [с. 105-137], 18 [с. 12-27].

Інтернет-ресурси: 17.

Тема 10. Регіональні політичні конфлікти

Поняття «регіональний конфлікт». Природа регіональних конфліктів. Виміри регіональних конфліктів. Горизонтальні регіональні конфлікти як фактор розвитку держави. Специфіка регіональних політичних конфліктів. Дослідження динаміки регіональних політичних конфліктів. Етнополітичний конфлікт як різновид регіонального політичного конфлікту вертикального характеру. Стратегії врегулювання регіональних політичних конфліктів. Сутність інтеграційної стратегії врегулювання регіональних політичних конфліктів. Характеристика консолідації як стратегії врегулювання регіональних політичних конфліктів: аналіз можливості застосування консолідаційних механізмів. Деволюція як стратегія врегулювання регіональних політичних конфліктів.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 6 [с. 22-29], 2 [с. 41-54], 3 [с. 121-126]

Додатковий: 13 [с. 88-112], 15 [с. 105-153].

Інтернет-ресурси: 17,18,19.

5. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біленчук П. Д. Місцеве самоврядування в Україні (муніципальне право) / Біленчук П. Д., Кравченко В. В., Підмогильний М. В. — К. : Атіка, 2000. — 304 с.
2. Глобалізація. Регіоналізація. Регіональна політика. Хрестоматія з сучасної зарубіжної соціології регіонів / Укладачі : Кононов І. Ф. (науковий редактор), Бородачов В. П., Топольськов Д. М. — Луганськ : Альма-матер-Знання, 2002. — 664 с.
3. Зіллер Ж. Політико-адміністративні системи країн ЄС. Порівняльний аналіз / Ж. Зілер. — [Пер. з фр. В. Ховхуна]. — К.: Основи, 1996. — 420 с.
4. Панченко Т.В. Політична регіоналістика : навч. посібник / Т.В. Панченко ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. — Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2011. — С. 188.
5. Регіональна політика та механізми її реалізації / НАНУ; Ін-тут регіональних досліджень; За ред.: М.І.Долішнього. — Київ : Наукова думка, 2003. — С. 220.

Додаткова

6. Коршук Р.М. Етнополітологія: Навчальний посібник К. 2011. С. 243.
7. Кузь О. М. Множинна ідентичність як фактор політичної культури // Правова і політична культура українського соціуму за умов модернізації політико-правового життя : монографія / Л. М. Герасіна, І. В. Головка, І. Д. Денисенко та ін. ; за ред. М. П. Требіна. — Х. : Право, 2018. — С. 468.
8. Регіональна політика України: інституційно-правове забезпечення / Нац. ін-т стратег. досліджень; За ред. З. Варналія; Упоряд. З.Варналій, Є.Жемеренко, В.Жук, А.Павлюк. — Київ : НІСД, 2004. — 521 с. — (Регіональний розвиток ; Вип.6).
9. Кузь О. М. «Європа регіонів» як ідентичнісний проект // Політико-правова ментальність українського соціуму в умовах

- європейської інтеграції : монографія / [О. О. Безрук, В. С. Бліхар, Л. М. Герасіна та ін.] ; за ред. М. П. Требіна. – Харків : Право, 2019. – С. 149–165. (744 с. / 16.12.2019).
10. Інтерпретація російсько-українського конфлікту в західних наукових і експертно-аналітичних працях / За ред. В. Кулика. – Київ : ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2020. – 328 с.
 11. Мідделаар Л. Нова політика Європи: десять років політичних криз / Луук ван Мідделаар ; пер. з англ. О. Панича. – Київ : Дух і літера, 2021. – 408 с.
 12. Мідделаар Л. Перехід до Європи: Як континент став союзом / Луук ван Мідделаар ; пер. з англ. Олексія Панича. – Київ : Дух і літера, 2018. – 576 с.
 13. Основи демократії : Навчальний посібник для студентів вищ. навч. закладів / За заг. ред. А. Колодій ; Мін-во освіти і науки України, Ін-т вищої освіти АПН України, Укр-канад. проект «Демократична освіта». — К. : Ай Бі, 2002. — 684 с.
 14. Латигіна Н.А. Демократія: реалії versus утопії. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. 400 с.
 15. Основи етнотермінології / За ред. Ю. Римаренка. — К.: «Либідь», 1997. — 656 с.
 16. Політичний процес у незалежній Україні: підсумки і проблеми / за ред. О. Рафальського. – Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2021. – 704 с.
 17. Kaufman, Joyce P. Introduction to international relations : theory and practice / Joyce P. Kaufman. – New York : Rowman & Littlefield Publishers, 2018. – 327 p.
 18. Кучеренко Т.В. Взаємодія центральної та регіональних еліт у політичному процесі держави. // Вісник Хар. Нац. Ун-ту. – 2000. № 470. Питання політології. С – 435.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

19. Атлантична рада США. – Режим доступу: <http://www.atlanticcouncil.org>
20. Брукінгський інститут (The Brookings Institution (BI)). – Режим доступу: <http://www.brookings.edu>

21. Європейський союз [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.europarl.eu.int>
22. Королевский институт международных отношений (The Royal Institute of International Affairs). – Режим доступа: <https://www.chathamhouse.org>
23. Міністерство регіонального розвитку та будівництва в Україні. Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.minregionbud.gov.ua/>
24. Політична регіоналістика. Сайт персональних навчальних систем ХНЕУ ім. Семена Кузнеця: <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=5373>
- 25.14. The Assembly of European Regions. – Режим доступу: <http://www.aer.eu>
26. Endo K. The Principle of Subsidiarity : From Johannes Althusius to Jacques Delors [Електронний ресурс] / Ken Endo. — Hokkaido University, 1993. — Режим доступу: [http://eprints.lib.hokudai.ac.jp/dspace/bitstream/2115/15558/1/44\(6\)_p652-553.pdf](http://eprints.lib.hokudai.ac.jp/dspace/bitstream/2115/15558/1/44(6)_p652-553.pdf).
27. Follesdal A. Subsidiarity and Democratic Deliberation [Електронний ресурс] / Andreas Follesdal. – Режим доступу: <https://www.sv.uio.no/arena/english/>
28. NUTS — The Nomenclature of Territorial Units for Statistics [Електронний ресурс] / European Commission. Eurostat. – Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/nuts_nomenclature/introduction
29. Subsidiarity: Brief Anthology. — Regione Lombardia, 2009. — 101 p. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://irer.it/convegni/archivioeventi/>
30. Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. – Режим доступу: <http://www.razumkov.org.ua>

**Курсивом визначено джерела та літературу, яка наявна в бібліотеці ДТЕУ.*